

mu. Myslenie v pojmovom ekvivalente je poznaním.

Piata, šiesta a siedma veta: „Podľa tohto chápania patrí napríklad výtvarné a hudobné umenie do oblasti mimoracionálnych vnemových zážitkov. Ďalším logickým dôsledkom je, že umeniu nemožno prisudzovať poznávací ráz, že nemožno hovoriť o pravdivosti umenia, lebo pravdivosť je termínom noetickým, ďalej, že nemožno hovoriť o zrozumiteľnosti umenia, lebo zrozumiteľnosť nie je imanentnou zložkou styku s umením; zrozumiteľnosť a jednoznačná nepresnosť sú vlastnosťami, ktoré vznikajú len v spojitosti s pojmovým myslením. Bez kontextu dobovej superštruktúry zostáva umenie len v citovej oblasti a pracuje »výrazom«, ktorým vyjadruje a prenáša emocionálne stavy.“

Už niekoľkokrát som mal príležitosť upozorniť a vysvetliť, že v určitých umeleckých druhoch a žánroch poznávací moment môže tvoriť významnú a organickú zložku určitého komplexného, a teda nehomogénneho umeleckého diela, ako je napríklad opera, epika, film, figuratívne výtvarné dielo atď., ktoré používajú sémantické znaky. Neraz som upozorňoval aj na úlohu dobových asocičných a percepčných (i apercepčných) stereotypov atď. Vo všetkých mojich úvahách išlo mi v prvom

rade o poukaz na to, že špecifikum a vlastné jadro estetického fenoménu nemožno redukovať na poznávací element, ktorý je tak isto *sui generis*. Potom však o tzv. pravdivosti umenia hovoríme v špecificky odlišnom zmysle ako o pravdivosti poznatku. Dokonca ani v oblasti myslenia tam, kde ide o syntaktický a nie sémantický zreteľ, nehovoríme, ak chceme byť presní, o pravdivosti, ale o správnosti (napríklad matematickej rovnice).

Ak nociónálne (pojmové) zložky nie sú organicky začlenené do jednoty artefaktu, ak artefakt nie je určitými väzbami a asociáciami začlenený do „kontextu dobovej superštruktúry“ (do dobovej kultúrnej štruktúry), je tento artefakt spoločensko-funkčne a komunikatívne irelevantný.

Ešte poznámka: čo to znamená „pracuje »výrazom“?

Ôsma a posledná veta: prvého odseku Albrechtovho článku: „*To však znamená, že mimo pojmového ekvivalentu prestáva byť človek človekom a umelecká činnosť klesne do akejsi sféry animálnej, počítajúcej do toho* (t. j. sféry, počítajúcej do čoho? — pozn. I. H.) *Michelangela, Rembrandta, Beethovena.*“

Prestáva byť teda človekom: Quem deus perdere vult, dementat prius.

Igor Hrušovský

## PSYCHOLÓGIA SPRÁVNEHO MYSLENIA\*

Vzrastajúca čoraz náročnejšia technika a jej prenikanie do každodenného života človeka kladie stále vyššie požiadavky na úroveň a kvalitu myslenia ľudí v každej oblasti spoločenskej činnosti.

\* Z poľského originálu *Psychologia sprawnego myślenia* od Zbigniewa Pietrašin-ského preložil do češtiny A. Měšťan; nakladateľstvo Orbis, Praha 1965, strán 236.

Kniha poľského psychológa Zb. Pietrašin-ského je podnetom k úvahám ako správne myslieť, od čoho závisí správnosť myslenia, jeho prenikavosť, rýchlosť, originalita.

Kniha obsahuje 3 časti: prvá sa venuje vlastnostiam rozumu, druhá jeho činnosti, tretia jeho výchove.

Svoje úvahy o schopnosti a inteligencii autor dopĺňa niekoľkými definíciami poj-

mov schopnosti a inteligencie, ako ich sformulovali súčasní sovietski (Leontiev, Szuman a iní), poľskí a západní psychológovia (Thorndike, W. Stern a i). Sám zastáva názor, že schopnosti patria k niektorým vlastnostiam človeka, od ktorých závisí rýchlosť učiť sa a chápať. Inteligencia je podľa autora zvláštny súhrn rozumových schopností, ktoré sa ričiať o to, že človek môže riešiť nové problémy pomocou myslenia a môže sa učiť chápať abstraktné pojmy. Aj keď takáto formulácia uvedených pojmov vyjadruje zhruba ich obsah, rozsah týchto pojmov redukuje na rozumovú schopnosť a navyše ešte na schopnosť učiť sa abstrakciám. Stálo by však za zmienku, že určité schopnosti a inteligenciu možno priznať okrem človeka aj iným živočíchom. Napriek tomu však u zvierat ostávajú tieto vlastnosti snáď len na úrovni prvej signálnej sústavy.

Schopnosti a inteligencia sú dôležitými, ba základnými predpokladmi správneho myslenia. Autor možno zámerne neprekračuje v tejto práci — pokiaľ ide o históriu výkladu správneho myslenia človeka — hranice súčasnosti. Zaujímavé by však bolo porovnať napr. aj niektoré staršie práce v tejto oblasti a pre úplnejší pohľad na vec materiál doplniť. Predmetom správneho myslenia sa zaoberali mnohí myslitelia už v dávnych dobách a mnohí z nich majú na vec veľmi jasný postreh; napr. Hobbes už v 17. storočí dospel k presvedčeniu, že umenie správne myslieť sa trýbi v živom poznávaní, vysvetľovaní a dokazovaní. Táto požiadavka zdá sa byť samozrejماً, no v našej školskej praxi, žiaľ, nie je ešte ani dnes taká samozrejماً. Škola, t. j. jej výchovno-vzde-

lávaci systém a výsledky, ako sa aj autor presvedčil na základe výskumu, značne zostáva vzhľadom na požiadavky doby a spoločnosti.

S otázkou psychológie správneho myslenia súvisí aj veľmi aktuálny problém tvorivého myslenia. Autor zrejme vedome — prihliadajúc na rozsah knihy — neuvádza v súvislosti so správnym myslením jeho koreláciu napr. s tvorivým, analytickým, intuitívnym myslením a pod.

O zvyšovaní efektívnosti myslenia sa hodne popísalo aj v našej pedagogickej literatúre. Ejdnako veľmi podnetné aj v našom kontexte sú niektoré autorove myšlienky. Na adresu rodičov napr. píše: ... „rodičia, ktorí behajú okolo dieťaťa a odstraňujú miesto neho všetky ťažkosti, ktoré by malo samo prekonať, nielenže pokrývajú jeho charakter, ale znižujú úroveň jeho inteligencie“. A na adresu školy uvádza: „Väčšina mládeže, ktorej škola napchala do hlavy veľké množstvá vedomostí, trpí tým, že ich rozum nie je výkonnejší, ale je preťažený. Mozgy majú naplnené faktami a cudzími hotovými názormi, a to v nich nahradzuje schopnosť vytvárať si vlastný úsudok. ... pochopenie vecí má nielen sprevádzať proces učenia, ale má mu predchádzať“. Tu vlastne len zopakoval slová J. St. Milla, ale nie je na škodu pripomenúť si osvedčené staré pravdy.

Knihy je svojím populárnovedným charakterom určená širokej verejnosti, ale má čo povedať aj odborníkovi v pedagogike, psychológii, sociológii, logike a gnozeológii.

*B. Švihranová*